

Ne više robovi, nego braća

1. Na početku nove godine, koju prihvaćamo kao milost i dar ljudskom rodu, želim uputiti svakom muškarcu i ženi, kao i svim narodima i državama svijeta, čelnicima država i vlada te vjerskim vođama, iskrene želje za mirom, koje pratim svojom molitvom da prestanu ratovi, sukobi i mnoga trpljenja i patnje izazvane bilo ljudskom rukom, bilo starim i novim epidemijama i razornim učincima prirodnih katastrofa. Molim na poseban način da se, odgovarajući na naš zajednički poziv da surađujemo s Bogom i sa svim ljudima dobre volje na promicanju sklada i mira u svijetu, možemo othrvati napasti da se ponašamo na način nedostojan našeg čovjštva.

U svojoj prošlogodišnjoj poruci za Svjetski dan mira primijetio sam da "želja za puninom života... uključuje onu nezatomljivu čežnju za bratstvom, koja nas potiče prema zajedništvu s drugima i osposobljava nas da ih ne promatramo kao neprijatelje ili suparnike, već kao braću koju treba primiti i prihvatiti" (1). Budući da je čovjek po svojoj naravi biće odnosa, kojem je određeno ostvarivati se kroz međusobne odnose nadahnute na pravdi i ljubavi, za njegov je razvoj od temeljne važnosti da mu se prizna i poštuje dostojanstvo, sloboda i autonomija. Nažalost, uvijek prisutna pošast izrabljivanja čovjeka od strane drugog čovjeka nanosi tešku ranu životu zajedništva i našem pozivu uspostave međusobnih odnosa prožetih poštivanjem, pravdom i ljubavlju. Ta odurna pojava, koja dovodi do gaženja temeljnih prava drugoga i zatiranja njegove slobode i dostojanstva, ima mnogo oblika na koje se želim kratko osvrnuti, da bismo, u svjetlu Božje riječi, sve ljude smatrali "ne više robovima, nego braćom".

Osluškiivanje Božjeg nauma o čovjeku

2. Tema koju sam izabrao za ovu poruku preuzeta je iz poslanice svetoga Pavla Filemonu, u kojoj Apostol traži od svoga suradnika da primi Onezima, bivšeg roba samoga Filemona, koji je sada postao kršćanin te je, dakle, prema Pavlu, zavrijedio da ga se smatra bratom. Ovako piše Apostol narodâ: "...bî za čas odijeljen da ga dobiješ zauvijek – ne kao roba, nego više od roba, kao brata ljubljenoga" (Flm 15-16). Postavši kršćanin, Onezim je postao Filemonov brat. Tako obraćenje Kristu, početak života življena kao učeništvo u Kristu, predstavlja novo rođenje (usp. 2Kor 5,17; 1Pt 1,3), koje rađa bratstvo kao temeljnu svezu obiteljskoga života i temelj društvenog života.

U Knjizi Postanka (usp. 1,27-28) čitamo da je Bog stvorio čovjeka, muško i žensko, i blagoslovio ih da rastu i množe se: on je učinio Adama i Evu roditeljima od kojih je, odgovarajući na Božju zapovijed da se plode i množe, poteklo prvo bratstvo između Kajina i Abela. Kajin i Abel su braća jer su izašli iz istog krila. Samim tim su istog podrijetla, naravi i dostojanstva kao i njihovi roditelji koji su stvoreni na Božju sliku i priliku. Ali bratstvo izražava također raznolikost i razlike koje postoje među braćom i sestrama, premda su od iste majke rođeni i imaju istu narav i isto dostojanstvo. Kao braća i sestre, dakle, svi su ljudi po naravi povezani s drugima, od kojih se, istina, razlikuju, ali s kojima dijele isto podrijetlo, narav i dostojanstvo. Na taj način, bratstvo predstavlja mrežu temeljnih odnosâ za izgrađivanje ljudske obitelji koju je Bog stvorio.

Nažalost, između prvog stvaranja, opisanog u Knjizi Postanka, i novog rođenja u Kristu po kojem vjernici postaju braćom i sestrama "prvorodenca među mnogom braćom" (Rim 8,29),

uvukla se negativna stvarnost grijeha, koji često prekida ljudsko bratstvo i neprestano izobličuje ljepotu i plemenitost bratstva i sestrinstva unutar iste ljudske obitelji. Ne samo da Kajin ne podnosi svoga brata Abela, već ga iz zavisti ubija te time čini prvo bratoubojstvo: "Kajinovo ubojstvo Abela tragična je potvrda radikalnog odbacivanja poziva na bratstvo. Njihova povijest (usp. Post 4,1-16) zorno pokazuje tešku zadaću na koju su svi ljudi pozvani, da žive u jedinstvu, da se brinu jedni za druge" (2).

To je također slučaj s Noom i njegovim sinovima (usp. Post 9,18-27). Hamovo nepoštivanje oca Noe navelo je ovoga potonjeg da baci prokletstvo na drskog sina i blagoslovi druge, one koji su ga poštovali. Tako je stvorena nejednakost između braće rođene od iste majke. U izvještaju o počecima ljudske obitelji, grijeh otuđivanja od Boga, od oca i braće, postaje izraz odbacivanja zajedništva. To dovodi do kulture ropstva (usp. Post 9,25-27), s posljedicama koje to za sobom povlači i koje se protežu s koljena na koljeno: odbacivanje drugoga, zlostavljanje osobâ, kršenje njihova dostojanstva i temeljnih prava te institucionalizirana nejednakost. Otud potreba stalnog obraćenja savezu, ispunjena Isusovom žrtvom na križu, u uvjerenju da "gdje se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost... po Isusu Kristu Gospodinu našem" (Rim 5,20.21). On, ljubljeni Sin (usp. Mt 3,17), došao je objaviti Očevu ljubav prema ljudskom rodu. Tko god sluša evanđelje i odgovori na poziv na obraćenje postaje za Isusa "brat, sestra i majka" (Mt 12,50), i time dionik posinstva njegova Oca (usp. Ef 1,5).

Međutim, ne postaje se kršćaninom, Očevom djecom i braćom u Kristu, na temelju neke autoritativne Božje odluke, bez ostvarivanja osobne slobode, to jest bez slobodnog obraćenja Kristu. Postajanje Božjim djetetom, nužno je povezano s obraćenjem: "Obratite se i svatko od vas neka se krsti u ime Isusa Krista da vam se oprostite grijesi i primit ćete dar, Duha Svetoga" (Dj 2,38). Svi oni koji su vjerom i životom odgovorili na to Petrovo propovijedanje ušli su u bratstvo prve kršćanske zajednice (usp. 1Pt 2,17; Dj 1,15.16; 6,3; 15,23): Židovi i helenisti, robovi i slobodnjaci (usp. 1Kor 12,13; Gal 3,28). Različito podrijetlo i društveni položaj ne umanjuju nečije dostojanstvo niti isključuju bilo koga iz pripadnosti Božjem narodu. Kršćanska je zajednica, dakle, mjesto zajedništva življenog u ljubavi koju se dijeli među braćom i sestrama (usp. Rim 12,10; 1Sol 4,9; Heb 13,1; 1Pt 1,22; 2Pt 1,7). Sve to pokazuje kako je Radosna vijest Isusa Krista, po kojoj Bog "sve čini novo" (Otk 21,5) (3), također kadra otkupiti odnose među ljudima, uključujući i odnose između robova i njihovih gospodara, rasvjetljujući ono što im je zajedničko: posinstvo i vezu bratstva u Kristu. Sâm Isus je rekao svojim apostolima: "Više vas ne zovem slugama jer sluga ne zna što radi njegov gospodar; vas sam nazvao prijateljima jer vam priopćih sve što sam čuo od Oca svoga" (Iv 15,15).

Mnoga lica nekadašnjeg i današnjeg ropstva

3. Još od davnina razna su društva poznavala pojavu podjarmljenosti jednog čovjeka drugom. Bilo je povijesnih razdoblja u kojima je institut ropstva bio općenito prihvaćen i pravno uređen. Posebnim je propisima bilo određeno tko je rođen slobodan, a tko, naprotiv, u ropstvu, kao i uvjeti u kojima je osoba, rođena slobodna, mogla izgubiti svoju slobodu, odnosno ponovno je steći. Drugim riječima, sâm je zakon priznavao da se neke osobe moglo ili moralo smatrati vlasništvom druge osobe, koja je mogla slobodno raspolagati njima. Roba se tako moglo prodati ili kupiti, ustupiti ili nabaviti kao da je riječ o robi. Danas, kao posljedica pozitivnog razvoja svijesti čovječanstva, ropstvo, taj zločin protiv čovječnosti (4), formalno je ukinut u svijetu. Pravo svake osobe da ju se ne drži u stanju ropstva ili robovanja priznato je u međunarodnom pravu kao neotuđivo pravo.

Ipak, usprkos tome što je međunarodna zajednica usvojila brojne sporazume s ciljem iskorjenjivanja ropstva u svim njegovim oblicima i pokrenula razne strategije za borbu protiv te pojave, i danas su milijuni ljudi – djeca, muškarci i žene svih životnih dobi – lišeni slobode i prisiljeni živjeti u uvjetima sličnim ropstvu.

Tu mislim na brojne radnike i radnice, uključujući maloljetnike, koji su podjarmljeni na raznim sektorima, na formalnoj i neformalnoj razini, od kućanskih poslova do poljoprivrednih radova, od rada u tvornici do rada u rudniku, i to kako u zemljama u kojima radno zakonodavstvo ne zadovoljava ni minimalne međunarodne propise i standarde, tako, što je također nezakonito, u onima u kojima se zakonom zaštićena radnička prava krše. Pred očima su mi također životni uvjeti mnogih selilaca, koji na svome tragičnom putovanju trpe glad, bivaju lišeni slobode, oduzimaju im se posjedi ili ih se izvrgava tjelesnom i spolnom zlostavljanju. Tu mislim posebno na one među njima koje se, po njihovu dolasku na određite nakon veoma iscrpljujućeg putovanja praćenog strahom i nesigurnošću, katkad drži zatočene u nehumanim uvjetima. U mislima su mi oni koje razne društvene, političke i ekonomske okolnosti tjeraju na nezakoniti boravak, kao i oni koji, da bi ostali unutar legalnih okvira, prihvaćaju živjeti i raditi u uvjetima nedostojnim čovjeka, osobito kada nacionalna zakonodavstva stvaraju ili omogućuju strukturalnu ovisnost radnika doseljenikâ o poslodavcu, primjerice, uvjetujući legalnost boravka ugovorom o radu... Da, mislim na "ropski rad". Mislim na osobe prisiljene na prostituciju, među kojima je mnogo maloljetnika, kao i na seksualne ropkinje i robove. Mislim na žene prisiljene na udaju, na one koje se prodaje na temelju dogovorene ženidbe ili one koje se poput nekog nasljedstva predaje nekom rođaku nakon muževe smrti, a da pritom nemaju prava dati ili uskratiti svoj pristanak. Ne mogu ne misliti također na one maloljetne i odrasle osobe koje su žrtve trgovine ljudskim organima, prisilnog vojačenja, prosjačenja, ilegalnih radnji kao što je proizvodnja ili prodaja droga ili prikrivenih oblika međunarodnog posvajanja.

Mislim, na kraju, na sve žrtve otmice koje u zatočeništvu drže terorističke skupine, prisiljavajući ih da se bore na njihovoj strani ili ih drže, prije svega kada je riječ o djevojkama i ženama, kao seksualne robove. Mnogi od njih nestaju, dok ostali bivaju višeput prodavani, mučeni, sakaćeni ili ubijani.

Neki duboki uzroci ropstva

4. Danas, baš kao i nekoć, u korijenu se ropstva nalazi jedno shvaćanje koje dopušta mogućnost da se s osobom postupa kao s pukim predmetom. Svaki put kada grijeh izopači ljudsko srce i udalji ga od njegova Stvoritelja i njegovih bližnjih, ove se potonje ne doživljava više kao bića urešena jednakim dostojanstvom, kao braće i sestre u čovječstvu, već ih se promatra kao objekte. Čovjeka, stvorena na Božju sliku i priliku, prisilom i prijevarom ili tjelesnom ili psihološkom prinudom lišava se slobode, njime se trguje i svodi ga se na nečije vlasništvo. Riječju, tretira ga se kao sredstvo, a ne kao cilj.

Osim toga dubljega, ontološkog uzroka – nijekanja čovječstva drugoj osobi – postoje i drugi uzroci koji pomažu objasniti suvremene oblike ropstva. Tu mislim prije svega na siromaštvo, na nerazvijenost i isključenost, osobito kada su povezani s nemogućnošću pristupa obrazovanju i oskudnim, pa čak i nepostojećim, mogućnostima zaposlenja. Nerijetko su žrtve trgovine ljudima i ropstva oni koji su tražili način da izađu iz stanja krajnjeg siromaštva; često vjerujući u lažna obećanja o zaposlenju, postali su, naprotiv, plijenom zločinačkih mreža koje organiziraju trgovinu ljudima. Te se mreže vješto koriste suvremenim informatičkim tehnologijama kao mamcem za mlade i djecu u raznim dijelovima svijeta.

Među uzroke ropstva treba ubrojiti i korumpiranost onih koji su spremni učiniti sve za novac. Naime, ropstvo i trgovina ljudima često traže sudioništvo posrednikâ, bilo da je riječ o pripadnicima snaga reda, državnim službenicima ili raznim civilnim i vojnim ustanovama: "To se događa kada je u središtu nekog ekonomskog sustava novac, a ne čovjek, ljudska osoba. Da, u središtu svakog društvenog ili ekonomskog sustava mora biti osoba, Božja slika, stvorena zato da gospodari čitavim stvorenim svijetom. Kada u središtu više nije čovjek već novac, dolazi do toga preokreta vrijednosti" (5).

Ostali su uzroci ropstva oružani sukobi, nasilja, kriminalne aktivnosti i terorizam. Mnogo je ljudi koji su oti radi prodaje, odnosno uključivanja u borbeni sastav, ili spolnog zlostavljanja, dok su ostali prisiljeni emigrirati, ostavljajući sve za sobom: svoju zemlju, dom, posjed pa čak i članove obitelji. Ovi potonji prisiljeni su tražiti alternativu tim strašnim uvjetima izlažući opasnosti čak i vlastito dostojanstvo i život, riskirajući da na taj način budu uvučeni u onaj začarani krug koji ih čini plijenom bijede, korupcije i njihovih pogubnih posljedica.

Zajednička predanost borbi protiv ropstva

5. Često se, promatrajući fenomen trgovine ljudima, ilegalne trgovine migrantima i mnogih drugih znanih i neznanih lica ropstva, stječe dojam da se sve to događa u ozračju opće ravnodušnosti.

To je, nažalost, velikim dijelom istina. Ipak, želim spomenuti veliki i često tihi trud koji mnoge redovničke zajednice, osobito ženske, već godinama ulažu u pružanje pomoći žrtvama. Te ustanove djeluju u teškim okruženjima, u kojima katkad prevladava nasilje, pokušavajući prekinuti nevidljive lance kojima su žrtve vezane uz svoje trgovce i izrabljivače. Te lance čini niz karikâ, koje tvore podmukli psihološki mehanizmi kojima se žrtve drži ovisnima o njihovim mučiteljima. To se postiže ucjenama i prijetnjama njima i njihovim dragima, ali također materijalnim sredstvima, kao što je oduzimanje osobnih dokumenata i fizičko nasilje. Svoje djelovanje redovničke zajednice provode na tri glavna područja: pomoć žrtvama, njihova rehabilitacija pod psihološkim i odgojno-obrazovnim vidom i njihova reintegracija u društvo u kojem žive ili iz kojeg potječu.

Ta golema zadaća, koja iziskuje hrabrost, strpljivost i ustrajnost, zaslužuje poštovanje čitave Crkve i društva. No to samo po sebi nije dovoljno da se ukloni pošast izrabljivanja osoba. Potrebna je također trostruka zauzetost na institucionalnoj razini: sprečavanje, zaštita žrtava i sudski progon počiniteljâ. Osim toga, kao što se zločinačke organizacije koriste globalnim mrežama za postizanje svojih ciljeva, tako i djelovanje za uklanjanje te pojave zahtijeva složni i ujedno globalni napor raznih područja društva.

Države moraju osigurati da se njihovim nacionalnim zakonima vezanim uz doseljenike, rad, posvajanje, pokretanje *offshore* poslovanja i prodaju robe proizvedene iskorištavanjem tuđega rada stvarno poštuje dostojanstvo osobe. Potrebni su pravedni zakoni u čijem će središtu biti osoba, koji brane njezina temeljna prava i vraćaju joj ta prava kada su ona prekršena. Ti bi zakoni trebali također predviđati rehabilitaciju žrtava, jamčiti im osobnu sigurnost i uključivati djelotvorne mehanizme kontrole provedbe zakonskih uredbi, koji neće ostaviti prostora korupciji i nekažnjivosti. Nužno je također priznavati ulogu žene u društvu, među ostalim inicijativama na kulturnom planu i na polju komunikacije u cilju postizanja željenih rezultata.

Međuvladine organizacije, u skladu s načelom supsidijarnosti, pozvane su provoditi koordinirane inicijative u borbi protiv transnacionalnih mreža organiziranog kriminala koje organiziraju trgovinu ljudima i ilegalnu trgovinu doseljenicima. Nužna je suradnja na različitim razinama i ona uključuje nacionalne i međunarodne institucije, kao i udruge civilnog društva i svijet poduzetništva.

Poduzeća (6), naime, imaju dužnost jamčiti svojim zaposlenicima dostojanstvene radne uvjete i odgovarajuća primanja, ali također budno paziti da razni oblici ropstva ili trgovine ljudima ne pronađu svoj put u distribucijskima lancima. Društvena odgovornost poduzeća ide ruku pod ruku s društvenom odgovornošću potrošača. Naime, svaka bi osoba morala biti svjesna da je "kupovanje ekonomski, ali ponad svega moralni čin" (7).

Udruge civilnoga društva imaju zadatak buditi svijest kod ljudi i promicati sve potrebne korake za borbu protiv kulture ropstva i njegovo iskorjenjivanje.

Posljednjih je godina Sveta Stolica, pozorna na bolni vapaj žrtava trgovine ljudima i glas redovničkih zajednica koje ih prate na njihovu putu prema slobodi, uputila više apela međunarodnoj zajednici da razna tijela ujedine snage i surađuju na okončavanju te pošasti (8). Organizirani su i neki susreti s ciljem da se skrene pozornost na pojavu trgovine ljudima i olakša suradnju među različitim čimbenicima, uključujući stručnjake iz akademskog svijeta i međunarodnih organizacija, snage reda raznih zemalja podrijetla, tranzita ili odredišta migranata, te predstavnike crkvenih skupina koje rade sa žrtvama. Nadam se da će u narednim godinama ti napori biti nastavljeni i još više ojačati.

Globalizirati bratstvo, a ne ropstvo ili ravnodušnost

6. U svome "naviještanju istine o Kristovoj ljubavi u društvu" (9), Crkva neprestano čini djela milosrđa nadahnuta istinom o čovjeku. Ona ima zadaću pokazati svima put prema obraćenju, koje nam omogućava promijeniti način na koji gledamo svoje bližnje, prepoznati u drugome, o kome god da se radilo, brata i sestru u čovještvu i prepoznati njihovo duboko dostojanstvo u istini i slobodi. To je jasno svojim životom pokazala Giuseppina (Josefina) Bakhita, svetica podrijetlom iz regije Darfur u Sudanu, koju su oteli trgovci robljem i prodali okrutnim gospodarima kada je imala devet godina. Ona je kasnije – nakon mnogih bolnih iskustava – postala "slobodna Božja kći" po vjeri življenoj u redovničkom posvećenju i u služenju drugima, posebno slabima i nemoćnima. Ta svetica, koja je živjela na prijelazu s 19. na 20. stoljeće, i danas je uzorna svjedokinja nade (10) za brojne žrtve ropstva i može poduprijeti napore svih onih koji se posvećuju borbi protiv te "rane na tijelu suvremenog svijeta, rane na Kristovu tijelu" (11).

U svjetlu svega navedenog, želim pozvati sve da u skladu s vlastitom ulogom i vlastitim odgovornostima čine djela bratstva prema onima koje se drži u stanju ropstva. Kao zajednica i kao pojedinci, moramo se zapitati predstavlja li za nas izazov kada u svojoj svakodnevici susrećemo ili se bavimo osobama koje bi mogle biti žrtve trgovine ljudima ili kada smo u iskušenju da kupujemo robu za koju postoji opravdana sumnja da je proizvedena izrabljivanjem ljudi. Neki od nas, zbog ravnodušnosti ili financijskih razloga, ili zbog zaokupljenosti svakodnevnim brigama, zatvaraju oči pred tim. Drugi, naprotiv, odluče učiniti nešto pozitivno, uključiti se u udruge civilnoga društva ili činiti male svakodnevne geste – koje imaju veliku vrijednost! – poput upućivanja jedne riječi, pozdrava ili osmjeha. To nas ništa ne stoji, ali može dati nadu, otvoriti put i promijeniti život drugoj osobi koja ima ilegalni

status, a može također promijeniti naš vlastiti život u odnosu na tu stvarnost. Moramo prepoznati da se suočavamo s globalnom pojavom koja nadilazi nadležnosti samo jedne zajednice ili države. Da bismo je iskorijenili, potrebna je jedna mobilizacija koja se po svojim razmjerima može usporediti s veličinom same te pojave. Zato upućujem žurni apel svim muškarcima i ženama dobre volje, i svima onima koji su izravni ili neizravni, uključujući tu i najviše institucionalne razine, svjedoci rane suvremenog ropstva, da ne postanu sudionici toga zla, da ne okreću pogled pred trpljenjima svoje braće i sestara u čovječstvu, koji su lišeni slobode i dostojanstva, već da imaju hrabrosti dotaknuti Kristovo trpeće tijelo (12) koje je vidljivo na bezbrojnim licima onih koje on sam naziva "moja najmanja braća" (Mt 25,40.45).

Znamo da će Bog svakoga od nas pitati: "Što si učinio za svoga brata?" (usp. Post 4,9-10). Globalizacija ravnodušnosti, koja danas opterećuje živote mnoge braće i sestara, traži od svih nas da postanemo tvorci nove globalizacije solidarnosti i bratstva, koja im može dati novu nadu i pomoći im da hrabro kroče usred problemâ našega doba, kao i nove obzore koje ono nosi sa sobom i koje Bog stavlja u naše ruke.

Iz Vatikana, 8. prosinca 2014.

FRANJO

1 Br. 1.

2 Poruka za Svjetski dan mira 2014., 2.

3 Usp. Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 11.

4 Usp. Obraćanje izaslanstvu Međunarodne udruge kaznenog zakona, 23. listopada 2014., *L'Osservatore Romano*, 24. listopada 2014., 4.

5 Obraćanje sudionicima Svjetskog susreta pučkih pokretâ, 28. listopada 2014., *L'Osservatore Romano*, 29. listopada 2014., 7.

6 Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PRAVDU I MIR, *Razmišljanje o pozivu voditeljâ poslovanja*, Milano i Rim, 2013.

7 Benedikt XVI., Enciklika *Caritas in veritate*, 66.

8 Usp. Poruka gosp. Guyu Ryderu, generalnom direktoru Međunarodne organizacije rada, u prigodi 103. sjednice ILO-a, 22. svibnja 2014., *L'Osservatore Romano*, 29. svibnja 2014., 7.

9 Benedikt XVI., Enciklika *Caritas in veritate*, 5.

10 "Po spoznaji te nade ona je bila 'otkupljena', nije se više osjećala ropkinjom, već slobodnom kćeri Božjom. Shvatila je ono što je Pavao mislio pod tim kada je Efežane podsjećao da su prije bili bez nade i neznabošci u svijetu – bili su bez nade zato što su bili bez Boga" (Benedikt XVI., Enciklika *Spe salvi*, 3).

11 Obraćanje sudionicima Druge međunarodne konferencije Combating Human Trafficking: Church and Law Enforcement in partnership, 10. travnja 2014., *L'Osservatore Romano*, 11. travnja 2014., 7; usp. Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 270.

12 Usp. Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 24; 270.